

foraster en llatí. □ 1.ª doc.: Lab. 1888 (però com a mot que «acusa influència castellana»; i amb raó li han negat entrada els nostres millors diccionaris, pel seu regust foraster i caràcter superflu). *Mangoner* ha tingut un cert ús en el Ross.: «ja feia estona que m'estavi / estès; com un llençol, sus d'un banc me secavi, / quan, de quatre cantons, m'ix un ancién amic, / que se diu Guic, / qu'era abans, *mangoner*, ara és marxant de mistos / --», Saisset (*Catal. d. R.*, 136); el sentit deu ser el bastant vague de l'oc. mod. *mangouinié* (sobretot provençal i llgd.): «regrattier; marchand ou revendeur de pain», 'firaire, firandant' («forain»), *TdF* i ja *PDPF*. De tot plegat tracto ben extensament a l'article del *DCEC*, i amb bibliografia (poc hi afegeix Whatmough, *Dial. of Anc. Gaul.*, 15 29, 33).

DERIV.: *Mangoneig*; *mangonar*; *mangonada*, tots ells en Escrig 1851, però no CROs.

Mangot, *mangotxo*, V, mà

MANGRA, antigament més aviat ALMÀNGUE-RA o ALMÀNGRA (també alterat en *almànguena*), prové de l'àr. *mağra* id., amb propagació de la nasalitat. □ 1.ª doc.: c. 1385, *almànguera*, Eixi-25 menis.

«Reconta's que un noble hom, mercader de Mallorca, fonc acullit fort altament en València per un altre mercader, son equal, e com lo mallorquí fos tornat a Mallorca --- ab d'altres mercaders mallorquins, començaren a parlar dels bons aculliments --- lo dit mercader de València vengué ab una galera --- e acompanyaren-lo los dits mercaders simplement, e lo dit mercader axí mateix, sens que no'l convidà d'anar a sa casa ne de res, sinó --- dient: —Sényer, si res vos plau, trameteu a casa—. E --- lo mallorquí escriví ab *almànguera*, en la Lonja e per diversos carrers de Mallorca, aitals paraules: —Mallorca és deserta, / car los seus desacull / e als estranys és oberta --- en tant que vengué a saber al rei Sanxo --- e dix --- Oh malvat vilà e desconexent! ---», *Dotzèn del Cr.*, cap. 164 (*NCl.* vi, 73.5); «ultra açò, lo patró, que haje e deje dar linyoles, *almànguera*, barrines e altres coses que són acostumades de dar», privilegi atorgat l'any 1400 pel rei Martí als mestres d'aixa de Barcelona (Careta, 45 p. 290).

Des d'antic n'apareixen variants: amb provinença semblant hi ha *almàngana* l'any 1390 (*CoDoACA* viii, 417) i també amb aquesta data *almànaga* (*CoDoACA* xl, 363, 364); «*almànguena*: magia, sinopida», JnEs-20 teve (*LiEleg.*). La tradició lexicogràfica comença amb el Busa-N. 1507 «*almanguena*: rubrica; *almanguena cremada*: ochra»; 1 «DE ADROGUES Y OLORS: *algàlia* --- almesc --- *almangra*: rubrica; alum: alumen; ---» (*OPou*, *ThPu.*, 199, 152); «*almànguena*: almagra, almagre», CROs (p. 16), Sanelo (f° 26v).

La forma aràbiga era *māgra*, que ja apareix en cast. com a *almagra* (així encara en Nebr., 1495) o *almàgara* el 1278, *almagre* 1475 (Neuvonen, 154; *DCEC* i en Cervantes, *Il. Fregona*, *ClCast.*, p. 224), port. *almagra*, 60

almagre; el mot aràbic figura en *PAIc.* «*almagra: māgra*» (98b40), no en *RMa.*, però sí en el nostre Abenbeklariš que no el vocalitza però en descriu diverses variants, i Dozy (*Suppl.* ii, 603) en dona derivats ja antics localitzables al Marroc i a Egipte; encara que no pertany a la llengua corànica, algun dicc. clàssic dels que el registren sembla documentar una variant *māgara*; en tot cas és arrel productiva en àrab (verbs *mağgar*, 'amgar' tenyir d'ocre o roig', 'amgar' 'rogenc'). De tota manera la e postònica interna pogué néixer per anaptixi en romànic, com també es pot suposar que una forma amb nasal propagada ja aparegués en alguns parlars moriscos, ço que causava automàticament la intercalació d'una -a- postònica, segons el sistema aràbic.

En català, al Principat el mot fou afectat per la tendència general de la nostra llengua a suprimir al- dels arabismes, mentre que els altres països catalans l'han mantinguda. Ja usava aquella el B. de Maldà: «Lo campanar és ochavat, y sas parets bermellencas, tirant a color de mangra» (*Excursions*, 111); *màngara*, 1437, *DAg.* i *DTo.* 1670.

M'escriví JGiner i March (c. 1955), que ja donava la forma *almànguena* el 1934 («El Camí», 14 abril) com la corrent valenciana: «la forma de la ciutat de València és *almànguena*, que ja deu ser d'ús antic, car al S. xvi ja surt en derivats com *almanguenar* (les façanes de les cases) 'embrutar-les amb almànguena', segurament amb mots ofensius, car els jurats hagueren de dictar bans amenaçant severament els brètols; també és la forma usual, almenys fins a Ontinyent. Però no crec pas que la variant *mangra* o *almangra* estiga lluny, i probablement es deu dir també per ací o s'ha dit; perquè *mangra* he sentit dir no fa molts dies a una vella de Sogorb —que m'ha dit viu ací des de la joventut i parla sempre xurro— soltant la següent frase: —L'agua de l'axeta sale estos días roya como la mangra» (a causa del color de l'argila de les avingudes del riu); *AlcM* cita *almangra* a València: no la conec però ho crec».

«*Almànguena*: almazarrón, almagre», diuen els ceramistes de Manises (Almela i Vives, *Vocab.*, 374); i amb variants fonètiques lleus i secundàries s'allarga això des de Tortosa (*aumànguina*, *BDC* iii, 87) fins a Mondover: «—Es dones sempre són lo mateix --- és custió de la vestimenta —Lo que me té a mi és que hui en dos brochaes de *almànguina* en es morros y quatre retalls, ya estan aviaes», *Canyissaes*, 111. En fi *almànguena* arribava a mj. S. xvi fins a l'aragonès d'Alcanyís (Palmireno). Aquest *lena* presenta la mateixa innovació que *tdfena* (> *TÓFONA*), especialment afavorida en valencià, on també l'altre arabisme *JASSERA* es mudà en *jässena* (i cf. encata *CLÓTXINA*).

A Eivissa hi ha també «*umàngana*: almagre» (Pérez Cabrero). Però a Mallorca es manté la -ra: amb la vocalització en *aum-*, sovint seguida de reducció del diftong com a l'illa menor. *Aumànguera* la forma preferida per AMAlcover (*BDLC* iv, 198), el sento mudat en *umàngərə* a Pollença (en indrets costers, correspo-